Sander

NORSKE DØVES LANDSFORBUND

SAMMENSLUTNING AV DE DØVES FORENINGER

FORBUNDSKONTOR:
Møllendalsveien 17, Bergen
Telefon 94 996
Bankgiro 8401.07.00840
Postgiro 706 69

Formann:
Eilif Ohna,
Erleveien 42 a, Bergen

Nestformann:
John Vigrestad,
Lillebergveien 32, Oslo 6

Sekretær:
Albert Breiteig,
Møllendalsveien 17, Bergen

Landsstyremedlemmer:
Thor Gisholt, Skien
Halvor Greftegreff, Trondheim
Tormod Ropeid, Stavanger
Rolf Hansen, Drammen

TEGN OG TALE:
(14-daglig tidsskrift)
Thorbjørn Sander, redaktør
Mannsverk 61, Bergen
Forretningsfører og ekspedisjon:
Møllendalsveien 17, Bergen
Bankgiro 8401.07.22232
Postgiro 136 91
Abonnement kr. 15.– pr. år

OPPLYSNINGS-UTVALG:
Thor Gisholt, formann
Postboks 181, Skien

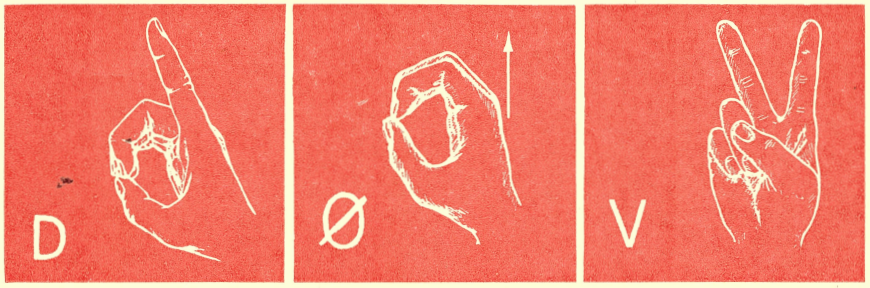
TV-UTVALG:
John Vigrestad, formann
Lillebergveien 32, Oslo 6

FILM-UTVALG:
Finn Johansen, formann
Kobbervikhagen 6, Drammen

FILM-ARKIV:
Rasmus Bjelland, arkivar
Linderudsletta 7 a, Oslo 5

UNGDOMS-UTVALG:
Toralf Ringsø
Løbergsveien 5, Bergen

TRYKKERI:
Døves Trykkeri A.s
Møllendalsveien 17, Bergen
Tlf.sentral 94 996

ORIENTERING FRA NORSKE DØVES LANDSFORBUND
om saker vedrørende døve og sterkt tunghørte

Lars A. Havstad

(Historien om et døvt menneske som kjempet for de døves åndelige frigjøring.)

Utgitt av Norske Døves Landsforbund
den 1. juni 1967.

LARS A. HAVSTAD

1851 - 3.febr. - 1951

Den 3. febr. 1951 er det 100 år siden Lars A. Havstad ble født. Og vi døve har all mulig grunn til å minnes denne mann som tross han var helt døv fra 5-års alderen og fra samme tid blind på det ene øyet, - ble en av vårt lands mest fremrakende journalister - med en kunnskapsfylde så omfattende at han av flere enn én ble betegnet som "et levende konversasjonsleksikon". Således skrev "Morgenbladet" om ham etter hans død ved en sporvognsulykke i 1913 bl.a.:" Hans evner spente over så store felter at han med like stor sakkyndighet kunne skrive om folketellingen i Norge 1664 - 1666, trykt i Videnskapsselskapets forhandlinger, - og om Gladstone og Lordenes hus. Han var sakkyndig i skattespørsmål og ga verdifulle bidrag til diskusjonen om våre fortidsminnesmerkers bevaring, han skrev om kommunikasjonsvesen, folkeopplysning, reguleringer og arkitektur og meget, meget mer. - Alltid var der noe å lære av ham, rik som han var på initiativ og på tro. Og som en rød tråd gikk gjennom alt den brennende kjærlighet til land og folk, håpet om og troen på å se Norge på en høyt aktet plass mellom kulturstatene.-"

Men nøye forbundet med denne Lars Havstads brennende kjærlighet til land og folk var også hans varme interesse for oss, hans døve skjebnefeller, som han alltid kjente seg som ett med, og som han aldri sviktet hvor langt hans arbeidsfelt enn kom til å strekke seg også utenfor deres spesielle krets. Å skrive en utførlig biografi over Lars A. Havstad og gi en oversikt over hans liv og det arbeid han har utført både på døveundervisningens og særlig journalistikkens område, ville være en oppgave av interesse, ikke bare for de døve, men også for mangfoldige hørende. Hadde skriveren av disse linjer vært yngre enn han er og ubunden av tvingende plikter, ville han vanskelig kunnet finne en oppgave som var ham kjærere enn å forsøke å skildre Lars Havstads liv. Som forholdet nå er må han innskrenke seg til i stor korthet å forsøke å gjøre ham levende for de døve som er hans, likesom de var Havstads skjebnefeller.

Av døve som har kjent Lars Havstad personlig er det nå meget få igjen, og ved siden av den som skriver dette er vel Axel Fleischer og fru Tora Bang i Bergen de som kjente ham best, for de har arbeidet sammen med ham.

Herr Fleischer, som jo nettop fylte 90 år, har etter hva jeg har forstått, endog gått sammen med ham på skolen hos Balchen et par år. Personlig så jeg som gutt Havstad omtrent daglig i en tid da vi begge bodde i samme gate, og jeg lærte også å kjenne hans mor som den gang enda levde, og som alltid hadde noe godt i vesken sin til oss barn som lekte i gaten. De bodde på kvisten i professor Bugges gård i Daae's gate 12, og jeg bodde i nr. 17. Den gang kunne jeg enda høre. Senere skulle altså jeg også bli døv, og at jeg da lærte Lars Havstad personlig å kjenne, kom i høy grad til å lette denne skjebne for meg.

Lars Aanonsen Havstad ble altså født 3. februar 1851 i Arendal. Foreldrene var tollbetjent Aanon Larssen og hustru Christine f. Christophersen. Sitt navn Lars hadde han fått etter sin farfar som hadde eid gården Havstad , nær Arendal. Men det var i

en tid da gårdsnavnene ikke stod i så høy kurs som nå, og navn på "sen " ble enda ansett som greiere. Derfor kalte faren seg bare Aanon Larssen, og gutten kom til å hete Lars Larssen . Han viste seg snart å være en ualminnelig livlig gutt, og da han var kommet så langt som til 3-års alderen, antar jeg, fikk han følge sin far ombord i skipene og ble fort kjent med sjøfolkene som kalte ham " den lille gutten til tollbetjenten." Han fikk ferdes høyt og lavt og hadde riktig øynene med seg , spurte og fikk svar. Guttens oppvakthet og virkelyst bevirket at faren snart lærte ham bokstavene, og før han var 5 år kunne han lese. Men da han var 5 år kom "ulykken", om en kan kalle det så. Gutten fikk skarlagensfeber og ble så alvorlig syk at han var like inn i døden. Men han kviknet til igjen litt etter litt, dog slik at han ble helt døv og dessuten mistet synet på venstre øye. En litt eldre søster døde omtrent samtidig av samme sykdom, så Lars ble foreldrenes eneste barn. Mens han ennå lå der forsto han ikke hva som var skjedd med ham. Han syntes bare foreldrene var blitt så tause. Når han spurte, pekte de på ørene hans, og da han enda ikke forsto, fant hans far på å skaffe en eske med bokstaver, som han satte sammen til ord. Og nå viste det seg hvor heldig det var at gutten hadde lært å lese før han ble syk. For snart forsto han. Men det var først da han kom opp fra sykesengen at han for alvor fikk kjenne smerten ved det store tapet han hadde lidd. Og den før så livlige gutt ble stille og sky og talte bare med sine foreldre. Men så kom lesekyndigheten til hjelp, den han ved farens omsorg så tidlig hadde vunnet.

Det viste seg snart at døvheten ikke hadde kuet hans ånd. Hans vitelyst var like stor som før. Og nå ble bøkene hans venner. Han ville vite hvordan det så ut på jorden og begynte å lese geografi. Illustrerte blad og Norges-historie fikk han også fatt i. Og han begynte å tegne skipene på havnen - kom vel også ombord til sine venner sjøfolkene igjen. - Hans familie har oppbevart - iallfall sett - tegninger fra hans småguttdager som viser at han endog prøvde å tegne planer over dampbåtenes innredning.
Selv om savnet av hørselen kjentes sterkt og vel også voldte ham mangen en tung stund, falt han altså ikke hen i grublerier. Derfor var det nok også med store forventninger han i en alder av 9 år kom til Balchens døveskole på Schafteløkken, da foreldrene i 1860 flyttet til Kristiania, hvor faren ble undertollbetjent, - en lavere stilling, som han tok for guttens skyld. Dessverre døde han alt 3 år etter - i 1863. Men da var Lars alt i full gang på Balchens skole og sikkert sin mors beste trøst.

På skolen hadde det meget snart vist seg hva den beleste gutten eide av kunnskaper. Allerede etter et halvt års forløp var han nemlig blitt flyttet opp i fjerde klasse. Den første tid på skolen ble brukt til å rette på hans uttale som jo var blitt temmelig utydelig i de 4 år som var gått siden han ble døv. Det var den gang enda bare 5 klasser på døveskolen. Snart etter ble det 6, og når det senere har gått videre framover, skyldes det ikke minst Lars Havstad.

Bestyrer Balchen så snart hvilke muligheter som bodde i ham. Og det var på skolen en annen gutt, omtrent jevnaldrende med Lars, som også hadde vist gode evner. Det var Halvard ASCHEHOUG som hadde vært døv fra fødselen av og hadde gått gjennom skolens klasser fra 6-7-års alderen. Han var sønn av velstående foreldre i Kristiania. Skjønt forskjellige på mange måter, etter hva jeg har hørt, ble han og Lars gode venner. - Halvard var ivrig med i kameratenes lek. Lars såes i fritiden mest i samtale med lærerne. Som blind på det ene øye var han jo også hemmet i det rent sportslige. Men begge viste samme

levende interesse for undervisningen og brakte bestyrer Balchen inn på den tanken at gjennom dem ville det bli mulig å vise verden hva talemetoden, som han hadde vært den første til å innføre i døveskolen i Norge, kunne bringe det til når elevenes evner fikk høve til å folde seg ut. Oppmuntret og bistått av Halvards far, professor T. H. Aschehoug, bestemte han seg til å gjøre et forsøk med disse 2 gutter (og 2 andre som også hadde gode evner), og tilkalte dyktige unge lærere spesielt for disse elever. Blant dem var den senere så landskjente sokneprest Christopher Bruun, samt matematikeren dr. Elling Holst og folkehøyskolestyrerne Ingvar Bøhn og Stefan Frich.

Foruten religion, norsk, historie, geografi og regning, fikk guttene lære latin, gresk, fransk, tysk og matematikk. Undervisningen foregikk hele tiden muntlig ved leppeavlesning.
Før eksamen artium (i året 1871) hadde 2 av de 4 døvstumme guttene (den gang brukte man enda alltid denne betegnelsen), trukket seg tilbake, men Halvard Aschehoug og Lars Larssen ble av bestyrer Balchen demittert (anbefalt) til universitetet og underkastet seg begge både den skriftlige og den muntlige prøven. I Morgenbladet for 1871 har jeg funnet følgende notiser :

23. august: "Idag kl. 2 falt sensuren for Examen Artiums skriftlige del. Av 227 kandidater besto 200 prøven, 26 rejiceredes (strøk), og 1 var sykmeldt i begge fag. ------ De 2 av bestyreren for Døvstummeinstituttet hersteds, hr. Balchen, demiterede døvstumme studerende have, som det vil sees, begge bestået examen, en av dem, L. Larsen, endog med karakteren 2,3."

24. september: "Blandt dem som i år have underkastet seg Examen Artium findes, som tidligere berørt, også 2 døvstumme, nemlig Lars Larsen og Halvard Aschehoug, der begge have fået Laudabilis, den første endog på 18 points. Man forbauses over at der kan bibringes mennesker, som mangle en for alminnelig skoleundervisning væsentlig sans så mange kundskaber at de med ære kunde absolvereExamen Artium, men forundres end mere når man høre at de er blevne examinerede som de øvrige artianere, have avlæst spørsmålene av Examinators mund og have svart mundtlig.
Det geråder sandelig bestyreren av det herværende Døvstummeinstitutt herr F. Balchen til stor ære at have drevet disse unge mænd, der begge er i 20-års alderen, så vidt frem at de har kundet erhverve seg den akademiske dannelse inden den alder som er den vanlige for folk, der har sine sansers fulde brug. Vi vide at hr. Balchen varmt har interesseret sig for disse unge menneskers udvikling, og at han ikke har spart på noget, for i det opnåede resultat at kunde fremlægge et kraftigt bevis på, at de døvstumme ikke ere "dumme", at de kunde tilegne sig selv den høyeste dannelse, og at de kunde blive nyttige mennesker i samfundet. Det er nemlig endnu ikke trængt tilstrækkelig ind i almuens bevidsthed at de døvstumme bør nyde ordentlig skoleundervisning."

Lars Larssens karakter var 19 poeng på 11 fag, dvs. det samme som 1,64. Halvard Aschehougs var 22 poeng på 11 fag, hvilket svarer til 2,oo. Begges skriftlige besvarelser skal være oppbevart i Universitetets annaler.

Bestyrer Balchen høstet megen ros for den triumf han gjennom disse 2 unge menn hadde oppnådd for talemetoden, og han ble utnevnt til ridder av St. Olav. At de 2 unge var strålende er lett å forstå.. Snart så man dem spasere glade arm i arm på Karl Johan med sine duskeluer. Og at gleden ble varig for dem begge, det tør vi nok si, skjønt deres livsvei ble høyst forskjellig.

For begges virke ble på hver sin måte til glede både for deres døve skjebnefeller og for andre. Halvard Aschehoug skulle ikke bli gammel. Bare 28 år gammel gikk han bort i 1880. Men i de 9 årene som var gått siden han ble student hadde han fortsatt å være Lars Havstads tro venn og medarbeider, og en som alle var blitt glad i, nobel som han var. Han var begynt som bokhandler, idet han sammen med en fetter som også het H. Aschehoug, hadde grunnlagt det senere så ansette bokhandler- og forlagsfirma H. Aschehoug & Co. i 1872. I De Døves Forening, som han var med å stifte, var han den første kasserer, foruten at han likesom Havstad var medlem av styret. I en av De Døves Forening's første årsberetninger har Lars Havstad tegnet sin venn et vakkert minne.

Sammen med Halvard Aschehoug hadde Lars Larssen (som først i 1877 antok navnet Havstad, og som vi fra nå av bare vil kalle Lars Havstad) allerede straks etter å være blitt studenter fått stiftet en sykekasse for de døve i Kristiania., som dengang vel neppe var flere enn 40. Denne sykekassen gikk senere som bekjent inn i De Døves Forening, som i 1878 under navn av "De Norske Døvstummes Forening" var blitt stiftet i Kristiania, og som fra først av var tenkt som en forening for hele landet. Den ble også stiftet på de to venners initiativ med bistand av bestyrer Balchen og mange formående menn og kvinner. Havstad hadde også begynt å samle de døve i Kristiania til søndagsandakter på sin hybel, som dog snart ble for liten til dette formål. Selv var Havstad et par år hjelpelærer ved Balchens skole, samtidig med at han på egen hånd fortsatte sine studier, skjønt han som døv vel neppe kunne følge forelesninger ved Universitetet, tross all sin dyktighet i avlesning. I 1874 ble han ekstraskriver i Indredepartementets statistiske avdeling. Og fra 1. januar 1879 endelig kopist i Statsrevisjonen, en stilling som han skulle komme til å beholde til sin død.

Men lenge før den tid var han allerede begynt den virksomhet som journalist som litt etter litt skulle komme til å gjøre hans navn og merket L.A.H. kjent ut over hele landet. Han var også kommet i berøring med Johan SVERDRUP, den senere statsminister, som dengang var stortingspresident, og hvis politiske linje han beundret. Men hvordan han endog kom til å bli stortingspresidentens privatsekretær, hva han faktisk var i noen år, har jeg ikke kunnet oppspore. (Forklaringen synes dog enkel, skriver hans sønn til meg. Havstad var statsøkonom og ansatt ved det Statistiske Kontor med lokale den gang i selve Stortingsbygningen. "Slå opp i Havstad"! - ble etter hvert et ordspill, når det gjaldt å få rede på noe som andre ikke visste.)
Han utga senere (i 1882) "Johan Sverdrups taler, holdt i Storthinget 1851-1881", - og skrev deri den biografiske innledning.

Så vidt jeg har kunnet se begynte Lars Havstad sitt virke som journalist i året 1874, og fra først av anonymt. I Morgenbladet for 31. mars og 1. april 1875 står 2 lengere artikler "Om Døvstummeundervisningen" som jeg har grunn til å tro det var han som skrev. I et annet blad kaldt "Tidstavler" hadde han allerede i 1874 skrevet om "Parlamentarismen på Kontinentet" samt om "Forsvaret av vår uavhengighet". Og i 1875 i "Tidsblade" om: "Forholdet mellom Kongen, Statsrådet og Storthinget" - en lengere avhandling på 56 sider sammen med en annen anonym forfatter.

Som tilleggshefte til Videnskapsselskapets forhandlinger skrev han i 1875 om "Mandtallet i Norge 1664-1666". Så kom det i 1876 i "Aftenbladet" for 28. og 29. febr. og 3. mars tre utførlige artikler om "Skoletvang for Døvstumme" av"en døvstum, utgået fra Kristiania Institutt". Det kunne jo ikke være noen annen enn Lars Havstad.

Disse artikler innledes med ordene fra Math. 15,40 (Alt hva dere har gjort mot en av disse mine minste brødre, det har dere gjort mot meg.) samt med et citat på latin av Cicero. I disse artikler finnes også disse ord: "Enhver av samfunnets medlemmer bør, etter vår Herres og Mesters eksempel betrakte det som sin kristenplikt å hjelpe sine brødre til å bli delaktige i de samme goder og fordeler som han selv, og han bør, lik alle tidens mest innsiktsfulle menn, forstå at det som er til nestens sanne gagn, just derfor er til gagn for menneskeslekten som helhet betraktet". - Og som bevis på at Havstad siktet lengere enn det som hittil var betraktet som tilstrekkelig i døveundervisningen, også disse ord: "Det er ennå mange steder hvor en tror det er nok å bibringe de døve elever den åndsutvikling som er aldeles nødvendig for at de kan ha noen forestilling om religionens sannheter". Det følgende bør også siteres i den forbindelsen: "En sier neppe for meget når en påstår at det ikke gis rett mange for hvem det er gått opp at mangelen av en sans like så litt kan være noen uovervinnelig hindring for oppnåelsen av den størst mulige åndskultur, - som besittelsen av et i alle henseender feilfritt legeme er i stand til å erstatte mangelen av åndsevner".

Etter at dette var skrevet av Lars Havstad har vi jo nå hatt det glimrende vitnesbyrd som Helen Keller har gitt på at endog mangelen av flere sanser ikke er noen hindring for erhvervelsen av den høyeste åndskultur. Havstad ble - etter hva jeg har forstått, gjennom sin svoger Elias Hofgaard og Ragnhild Kåta, også en formidler av den undervisning som brakte Helen Kellers tidligere skjulte åndsevner for dagen.

Vi er med dette inne på det som var Havstads mål - at både døve og blinde skulle få høve til å utvikle sine iboende evner. "Staten må tre til og by sånne vilkår at en lærerpost ved et døvstummeinstitutt kan bli en ettertraktelsesverdig stilling". Og de nevnte artikler fra 1876 i Aftenbladet slutter med at det må bevilges stipendier, og at en lov om skoletvang for døvstumme må bli vedtatt.

At også de blinde var tatt med i betraktningen går klart fram av 4 artikler som Havstad skrev under fullt navn i Dagbladet i november 1878 "Om ordningen av det abnorme skolevæsen". Disse artikler dannet visstnok grunnlaget for den lov om skoletvang for døve, blinde og åndssvake barn, som ble vedtatt av Stortinget 8. juni 1881, og som trådte i kraft 1. juli 1883. Fra den tid av har det vært lovbestemt plikt for stat og kommuner i Norge å sørge for at døve, blinde og åndssvake barn kommer i skole fra 7-års alderen og får samme undervisning som folkeskolens barn i alminnelighet. Hadde vi ikke hatt Lars Havstad, så er det vel sannsynlig at vi hadde måttet vente en god del lenger på en slik lov. Men Havstad anså seg ikke ferdig med det således oppnådde resultat. Ved siden av sitt virke på andre hold arbeidet han iherdig også de kommende år for å nå fram til den beste organisasjon av døveskolen. Det ville imidlertid føre for langt her å gå nærmere inn på dette. Derfor vil det bare bli berørt i korthet.

Under alt det som foran er nevnt hadde Lars Havstad vært opptatt, foruten av sin stilling i departement og statsrevisjon, også av arbeidet med organisasjonen av den nystiftede døveforening, hvor han i navnet stod som viseformann under bestyrer Balchen som formann. Men i virkeligheten var han foreningens drivende kraft hele tiden, da Balchen visste han trygt kunne overlate arbeidet i foreningen til Havstad , som jo også hadde utmerkede hjelpere i de andre styremedlemmer - nemlig foruten Halvard Aschehoug også fru Hedevig Rosing, konsul Thomas Sewell og lærer Erik Strangestad. Senere kom jo også Conrad Svendsen m. fl. til.

I 1882 - altså just som den nye skoleordning for døve og blinde m. fl. skulle settes igang - reiste Havstad med statsstipendium til utlandet og besøkte døveskoler i Storbritannia, Frankrike, Belgia, Tyskland og Danmark. I Belgia var han tilstede ved den internasjonale kongress i Bruxelles "til fremme av de døvstummes vel" - og skrev i Dagbladet en høyst interessant beretning derfra, foruten sin offisielle reiseberetning til Stortinget, som ble trykt i 1884. I korrespondansen til Dagbladet (juni 1883) går han først inn på Belgias historie og skildrer forholdet mellom Wallonerne som taler fransk, og flamlenderne, hvis språk ligner hollandsk endog mer enn Norsk ligner svensk. - Det er denne deling av landet i to omtrent like store språkterritorier som ofte har gjort forholdene i Belgia så vanskelige. Vi kjenner det jo også fra den nylig - foreløbig utkjempede - strid om landets nåværende konge, Leopold III. Den gang var det Leopold II. som var Belgias hersker, og Havstad forteller i sin beretning også om ham. Etter den historiske innledning fortalte han så utførlig om kongressens forhandlinger. En må jo være oppmerksom på at dette ikke var en kongress av døve, men en forsamling av hørende "til fremme av de døvstummes vel". - Annet steds har jeg lest om en av kongressens deltakere, dr. David Buxton, som under forhandlingene hadde uttalt om Havstad : " Denne unge norske mann besøkte meg i London. Han taler og forstår engelsk og skriver det flytende. Og nå ser jeg at han også forstår fransk og tysk". -

De erfaringer Havstad hadde gjort ved denne kongressen i Bruxelles kom ham sikkert vel til gagn da han året etter - i 1884 - fikk det verv - som sekretær å organisere den 3. nordiske abnormskolekongress i Kristiania. Da var han også levende med hele tiden og utførte sitt verv på en så dyktig måte, at kongressens styre etter avslutning av denne reiste ut til ham i hans hjem på Ljan og overrakte ham et prektig kaffeservice i sølv som takk for det arbeid han hadde prestert.

Havstad ble stående som formann i De Døves Forening til 1894. Han ledet altså foreningen i dens første 16 år. Da trådte han tilbake fordi hans virke som journalist krevde mer og mer av hans tid. Hans ettermann som formann ble Conrad Svendsen som just da var blitt Nordens første prest for døve. -
Havstad selv overtok redaksjonen av det moderate venstres organ "Eidsvold", - dets politiske avdeling, og fortsatte å redigere dette blad i de år det kom ut, - nemlig 1894 - 1897, - den siste tid som eneredaktør.

Fra J. B. Halvorsens forfatterleksikon, hvor jeg har sett nevnt de artikler av Havstad som tidligere er omtalt, henter jeg titlene på en del andre artikler for å vise hvor alllsidig det felt var som Havstad beveget seg over. Det ville bli for vidløftig å nevne dem alle her. Og allikevel blir det altfor lite, da de artikler som er tatt med i nevnte verk, bare går så langt frem som til 1888. Men jeg nevner en del av dem her. De sto i forskjellige aviser, mest "Verdens Gang " og "Dagbladet". F.eks. "Innkomstskatten" (1878), "En side av forholdet mellom kristendom og liberalisme" (1880), "Gladstone og Lordernes Hus" (1882),"Norges samferdselsmidler, - nogle leilighetsbemerkninger om deres fortid og framtid", -"Vår fremtidige jernsvegsbygning" (1884), "Fra samfunnsøkonomien" (1886), "Maktstriden i Norge", - "Bondebevegelsen i Norge", "Forfatningskampen i England 1831-32", - "Horace Mann" (amerikansk skolereformator, - "Forandringer i vårt skipsrederi" (1881-1887), "Kan det bevises at jordens befolkning vokser?" (1886), "Kirkedepartementet og døvestummeskolen" (1887). I 1879 også i Stortingsforhandlinger:"Forslag til endringer i de gjeldende lover om almueskoler på landet

og i kjøpstedene,med til-hørende tilleggslover" av Havstad og A. Hølaas, vedtatt til fremsettelse for Odelstinget av J. Sverdrup). På fransk skrev Havstad flere artikler i "Revue Internationale de l'enseignements des sourds-muets" i årene 1885 - 87. Og i den engelsktalende verden var hans navn så godt kjent gjennom hans engelske korrespondanser, at han i 1882 ble kreert til Honarary Master of Arts ved The National Deaf Mute College i Washington D.C.

Dette omfatter jo både statsøkonomi, historie og skolevesen. Men Havstad skrev om mangfoldige andre ting , som vi så av de ordene av Morgenbladet i innledningen til denne minneartikkel. Kanskje bør jeg nevne arkitektur og gatereguleringer som noe han spesielt interesserte seg for . Sin egen by og dens omegn kjente han ut og inn (i hans tid var det jo Kristiania - med Oslo som gamlebyen, og han fulgte dens vekst med levende interesse. Ensidig var han aldri, heller ikke i politikken, selv om han i unionstiden holdt strengt på venstres linje. Han kunne forstå, og respekterte alltid en ærlig overbevisning hos andre og skrev jo også om så mange andre emner enn politikk, og i aviser helt uavhengig av partifarge, der hvor han var fast medarbeider, ofte også redaksjonelt,uten angivelse av navn. Sammen med en annen avismann, K. V. Hammer ga han ut en " Håndbok for avislesere" i 1904.

Jeg kan ikke slutte denne artikkel uten i all korthet å gå inn på Havstads syn på organisasjonen av døveskolene og av undervisningen i dem. Det går frem bl.a. av et skrift han sendte ut i 1890 om "Våre skoler for døve barn" og av en artikkel i "Nordisk tidsskrift før døvstumskolen" i 1894 med tittel : " Er tegnspråket de døvstummes naturlige språk?" samt av noen håndskrevne manuskripter som ble levert meg av hans enke etter hans død. Jeg har også hatt anledning til å lese hans beretning til Stortinget i 1899-1900 da han i 1899 med nytt stipendium fra staten hadde vært på en 3-måneders studietur til De forenede Stater og Storbritannia og besøkt 14 døveskoler i Statene og 9 i England og Skotland. I Statene hadde han hatt anledning til bl. a. å hilse på professor Alexander Graham Bell og dennes døve frue, samt på Helen Keller. Det siste var 16.mai 1899 i Boston. Hans konklusjon i den nevnte beretning til Stortinget gikk ut på:

1: at matlagning og husstell for pikenes vedkommende, og for guttenes hagearbeid og i tilfelle markarbeid snarest mulig innføres som fag i våre skoler for døve barn, - og
2: at barnehageundervisning i de to årsklasser som ligger foran den nåværende skolepliktige alder (altså fra 5-års alderen) blir innført så snart forholdene tillater det.

Når han ikke gikk lenger, skyldtes det sikkert at mere turde han ikke kreve under de da rådende forhold. Hans ideal for døveskolene var å komme bort fra enhver sentralisasjon. Og skolene burde helst ikke ligge i de store byer. For da ville de døve så lett kunne samle seg i disse og der danne egne sentra avsondret fra samvær med hørende mennesker. En burde også søke å komme bort fra de store skoler. Der burde helst ikke være mere enn 40, - høyst 60-70 elever. I sitt skrift : "Våre skoler for døve barn" påviste han også hvordan det hadde vært mulig å foreta en slik fordeling av skolene på forskjellige distrikter i landet uten å øke statens utgifter til døveskolene nevneverdig, og han brukte ganske sterke uttrykk om den fremgangsmåte som var blitt valgt. Hensikten med skolene burde jo nemlig være så tidlig som mulig å søke å venne de døve barna til å forstå og tale hørende menneskers normale språk. Derfor burde

skolene i størst mulig utstrekning organiseres slik at de ble som hjem og familier, hvor skolens bestyrer og klasselæreren kunne få tid til å ta seg av de enkelte elever ganske anderledes enn det er mulig på de store skoler. Om sin egen erfaring sa han: "Jeg er overbevist om at dersom jeg ikke hadde hatt kjærlige foreldre som aldri vek fra den vane å tale til meg i det samme språk som de brukte til et normalt barn, så ville jeg ikke fullt ha nådd den smule språkferdighet som jeg råder over." Deri ligger jo at han ønsket at barn som ikke hadde slike foreldre og slikt hjem som han selv hadde hatt , måtte så tidlig som mulig komme i en barnehage som var grunnet på et slikt hjems prinsipper.

Av alt dette går det jo klart frem at Havstad var en varm tilhenger av talemetoden. Men aldri var han noen fanatiker. Forbud mot tegn og straff for å komme til å bruke dem var han absolutt imot. Men med hensyn til talemetoden mente han at den hadde stor betydning også for de barn som, tross en hadde forsøkt å lære dem muntlig tale, allikevel som voksne kom til å gå over til å bruke tegn. For det var en erfaring han selv hadde gjort at de barn som i intellektuell henseende var mindre godt begavet, ofte kunne bli flinke i avlesning av muntlig tale og at de hadde stor hjelp senere i livet av den tale de hadde lært som barn. Han kunne også tenke seg tegn innført som et ledd i undervisningen likesom ethvert annet hjelpemiddel som kan gjøre denne levende og bibringe barna forståelse av de enkelte ords betydning i overgangstiden før det muntlige språk var tilegnet. Men målet måtte være helt å kunne unnvære tegn hvor dette var ønskelig i samvær med normalt hørende mennesker . At ikke alle kunne nå dette mål var han selvfølgelig klar over.

På det spørsmål han selv setter fram i den før nevnte artikkel: "Er tegnspråket de døvstummes naturlige språk ?" svarer han med forbehold - ja. Men faktisk nei, - for, som han sier: tegnspråket er ikke i stand til å gi uttrykk for alt hva menneskene sier. Men tegnspråket er i utviklings medfør blitt de døvstummes naturlige språk. Her er ordet døvstum berettiget. Hva det gjelder om er imidlertid å komme bort fra dette ord i enhver forst/and og føre utviklingen inn i et annet spor. Et spor som ikke stenger for lyset, men fører inn mot stadig mere lys.

Men jeg kan ikke gå nærmere inn på disse ting her. Havstads egne skrifter vil forhåpentlig bli tilgjengelige for dem som vil studere dem, og det vil sikkert lønne seg for alle som har med undervisning av døve å gjøre, - og ikke bare for dem.

Hvordan var så Lars Havstad som menneske ? Enkel og likefram. For ham var intet fremmed som er menneskelig. Men han var i ganske utpreget grad et arbeidsmenneske som unte seg selv bare et minimum av hvile. Hans dag var regelmessig opptatt fra morgen til kveld. Antagelig vel de siste 30 årene av sitt liv bodde han ute på Ljan, først sammen med sin mor, og senere også med hustru og barn, som ble i alt 5, 2 sønner og 3 døtre. Moren døde visstnok i 90-årene. Hans hustru var Hedvik S c h ü s s l e r, som var hørende og som han ble gift med på sin fødselsdag 3. februar 1886. Da var han 35 år og hans hustru var ca. 13 år yngre. Hun var en søster av fru Elias Hofgaard, som altså var Havstads svoger . De var alltid gode venner og begge like varmt interessert for de døves vel. Men nå er det altså Havstad vi forteller om.

Hver morgen reiste han inn til sitt kontor i Statsrevisjonen hvor han utførte sitt pliktarbeid samvittighetsfullt og med interesse. Men innimellom hadde han vel pauser da han kunne

skrive ned tanker som falt ham inn. Ved kontortidens slutt bar det til jernbanen igjen og hjem til middag. Tid til en middagslur ga han seg visst aldri uten kanskje om søndagene. Etter en knapp time var han igjen på toget til byen og opp i Akersgaten til Athenæum, hvor han alle år var medlem, og hvor han kunne pløye gjennom alle dagens aviser. Han fant nok fort det han trengte og det var vel sjelden det ikke foranlediget en eller annen tankevekkende artikkel fra hans side. Der var også et stort bibliotek som han var fullt fortrolig med. Når han hadde et eller annet særlig vanskelig arbeid kunne han jo også utføre det hjemme. Men da måtte han låse døren til kontoret sitt. Men ellers om noen kom og søkte ham, enten det var en av hans egne eller en døv, eller en annen som hadde noe alvorlig på hjertet, - da, hvor travelt han enn hadde det, var han alltid villig til å lytte,- og hjelpe der han kunne. Økonomisk hadde han aldri overflod, snarere kunne det ofte være trangt. Men han var en ordens mann der som i andre retninger, brukte ikke mer enn han hadde råd til og betalte punktlig alt som skulle betales på eiendommen og i den ganske store husholdningen. At han var måteholden i sitt personlige forbruk er vel unødvendig å si. Kanskje røkte han litt, - jeg så det aldri, - kanskje kunne han drikke et glass vin i selskap. I så fall var det for selskapets skyld. For ham selv var arbeidet den store glede., - og samværet med mennesker. Når han om søndagen kunne gå en tur med hustru og barn var han i sitt ess - bare at han gjerne hadde sett dem alle like så interessert i naturen og omgivelsene som han selv. Og det var ikke alltid å vente, hvor oppvakte de enn var, både barna og deres mor. Han elsket sitt land og var begeistret for dets natur. Det var egentlig han som gjorde meg oppmerksom på hvor vakkert vårt land er. Selvsagt kunne konflikter forekomme også i Lars Havstads liv. Hvor hender ikke det ?. I familielivet også, hvor forskjellige naturer kommer sammen. Smertefulle kan de være, Og smerten fikk nok også Lars Havstad og hans kjære føle. Men hendte det imellom at motstanden kom slik at det for alvor kjentes hårdt, da kunne han si til sin hustru, og det i dypt alvor: "Bare en gang i mitt liv har jeg vært heldig, og det var da jeg ble gift med deg!"
I hvor høy grad hans barn ærer sin fars minne, det har jeg fått bevis for ved samvær og korrespondanse med noen av dem. Den eldste datter døde før moren, som gikk bort i 1933. Siden er også den eldste sønnen død. De gjenlevende 2 døttre er gift i Sverige. Og den yngste sønnen har et vel ansett verksted for tinngjenstander på Nesodden.

Havstad holdt forbindelsen med De Døves Forening ved like helt til sin død. Han ble foreningens æresmedlem da han gikk av som formann, var i alle år senere dens revisor og sto alltid til tjeneste når noen kalte på ham som foredragsholder eller på andre måter.
De Døves Forening ba også om tillatelse til å bekoste hans begravelse. Han er begravet på Vår Frelsers gravlund i Oslo, og de døve har reist en bautastein på graven hans.

Tilslutt må jeg få lov å sitere et par korte avsnitt av hva et par aviser skrev om Havstad da han den 29. august 1913 var død som følge av den før nevnte sporvognsulykken. Morgenbladets nekrolog som tidligere er sitert slutten av, begynner med disse ord etter å ha omtalt ulykken :

"Et merkelig liv er bratt avsluttet, en merkelig mann er det som er gått bort.
Der finnes vel ikke den oppmerksomme avisleser i Norge som ikke kjenner merket L.A.H. og ofte har undret seg over det vide felt av interesse og innsikter som dets bærer rådet over. Undret seg, selv om han ikke visste, at bak dette merket sto en mann, som fra tidligste barndom hadde vært døv og dertil blind på det ene øye. Hva ville han

ikke ha kunnet drive det til, hvis de rike åndelige evner hadde hatt samme ytre betingelser for kunnskapstilegnelse som folk flest har ?"

Og i Dagbladet skrev en venn av Havstad 30. aug. 1913, dagen etter hans død bl.a. : " På gjennomreise(i New York) tok Havstad inn hos undertegnede. Han var døv, kunne vanskelig gjøre seg forståelig gjennom tale. Han var blind på det ene øye, men brennende av iver etter å se New York. Og overalt ferdedes han dagen lang, han ville gå alene omkring, og alt skulle han ta med, - dokker, parker, fergetrafikk, Brooklyn-broen, den voldsomme ferdsel på Chatham Square, det ilende menneskemylder i Broadway, - midt oppe i dette var Havstad. Hvordan han greide seg, - hvordan det hang sammen at han kom uskadd hjem hver aften, var oss en gåte. Men han greide det.
Og så skulle han ende sitt liv for en sporvogn i en Kristiania-gate, hvor ferdsel og trafikk er søndagsstillhet i sammenligning med det kokende, sytende liv i den amerikanske metropolis.

Havstad vil bli dypt savnet. Han vil bli savnet for de mange ypperlige presseinnlegg i alle dagens aktuelle spørsmål. Det er ingen nålevende publisist her hjemme som kan erstatte ham. Hans kunnskapsfylde var overveldende, et levende konversasjonsleksikon som man aldri forgjeves henvendte seg til , som sto ferdig med alle detaljer på et øyeblikks varsel. Han vil bli savnet for sin levende tro på det norske folks evne til å leve sitt eget kulturelle og økonomiske liv, og for sin glødende iver for at folket skulle bruke denne evnen og gjøre seg uavhengig av fremmed innflytelse og fremmed påvirkning. Hans utrettelige kamp for nasjonal frigjørelse på alle kulturelle områder har satt dype merker og vil for alle tider stå som det smukkeste ettermæle over Lars A. Havstads virke. Hvor har han ikke klargjort begrepene, trukket bestemte linjer og skap overbevisning i en sak som det norske språks gjenreisning ? Hvor har han ikke vakt begeistring og tro på våre nasjonale verdier. Hvor har han ikke sådd spirende frø av vilje og lyst til å bevare hva vi har av vår gamle kultur og bygge en ny på den ? - Han vil bli savnet for det eksempel han ga i all sin kamp på evnen til å holde sine våpen blanke. Han kunne være skarp i sin diskusjon , hvass i sin replikk; men aldri personlig. Han førte en saklig argumentasjon, han seiret i medfør av sine kunnskaper og sin viten, hans kårde var ren.

Og han vil bli savnet for det vitnesbyrd hans liv og hele ferd ga om at en sterk vilje og en klar ånd kan overvinne de vanskeligheter et skrøpelig legeme legger i veien. Hans borgerlige stilling var beskjeden, han var dertil døv, omtrent stum og halvveis blind. Og dog formådde Lars Havstad å skape seg et navn og reise seg et ettermæle som en av våre betydeligste menn. Han vil sent bli glemt."

Hvilket inntrykk Lars Havstads bratte død gjorde på meg selv søkte jeg å gi uttrykk i disse vers som sto i Dagbladet 13.sept. 1913 og som jeg gjengir her med en enkelt liten endring:

Hvor kjentes hårdt det skjebnens støt, -
hvor var det sårt da blodet fløt
fra deg du milde kjempe.
Ei noen ville du fortred, -
det sverd du svang det slo vel ned
og traff, men skar med lempe.

En åndens stridsmann det var du -
til mere lys sto all din hu,
til hva er skjønt fra grunnen.
Og varmt ditt hjerte slo sitt slag
for Norge og dets lyse dag
som ny igjen var runnen.

Tilbake vidt din forsken gikk,
og fremad så ditt klare blikk,
for nåtid var du våken.
Du så at folkets rot var sunn,
for vekst mot lyset brøt du grunn
ved glimt du tvang av tåken.

Vel er ei tåken enda spredt,
ei enda folket våknet rett til dåd i enig styrke.
Enn står jo bror mot bror i splid,
hvor kamp for lys i ærlig strid
kan adle liv og yrke.

Men du som nå gikk bort så bratt, -
ditt liv har deg en bauta satt,
din gjerning den skal fremmes.
Du stred i tro for hjem og land, -
du var en stille, edel mann,
hvis minne kjært skal gjemmes.

HENNING DAHL.

- - - o - - -

Herr Henning Dahl har latt meg lese gjennom sin minneartikkel om Lars A. Havstad, og spør om jeg har noen personlige erindringer å føye til. Jeg kjente jo Havstad meget godt, og det er riktig som hr. Dahl skriver at vi var sammen på Balchens skole i noen år. Jeg husker at da jeg selv var 10 år - altså i 1870 - skulle vi feire vår lærerinne, Betzy Hiorth's 10-årige jubileum, og Havstad fremholdt da for meg at jeg skulle holde talen for jubilanten. Han fikk meg til å skrive talen, som han endret en del, og jeg holdt den. Da jeg var 18 år var jeg med herrene Lars A. Havstad, Halvard Aschehoug, Halfdan Bjørnstad, Hagbart Falsen og Carl Werner opp til Schafteløkken og fikk audiens hos gamle Balchen i anledning av en anmodning om støtte fra hans side til å få i stand en forening for døve i Kristiania.. Jo, Balchen var villig og opprømt, - han skulle tale med sin bror, pastor Balchen i Vestre Aker, og med Lars Broch, direktøren for geografisk oppmåling, om saken. Det var altså i 1876, og i november s.å. ble foreningen stiftet.

Da Havstad besøkte Døves Skihytte, skrev han noen ord i fremmedboken om at han øynet en lys fremtid for de døve i Norge. Og da han overvar de døves idrettsøvelser på Bislet og turnoppvisningen i Chr.a Turnforeningslokale, skrev han i avisen at de døve arbeidere hadde dannet den første arbeider-idrettsforening i landet ved siden av de borgerlige idrettsforeninger hvis medlemmer hadde bedre tid og råd. Da Carl Werner og jeg ga ut det første døveorgan i Skandinavia, nemlig "Journal for Døve" (i 1889), var Havstad den første som begeistret gratulerte oss med tiltaket.

Det var 2 ting Havstad var lei for, nemlig: at hans plan for eget Døves Hus på tomten for Døves Kirke ikke kom istand, - og for det annet at da han og fru Rosing fikk Staten til å sette lovforbud mot tegn i skolene, - at han da fikk erfare at Balchen måtte slutte med sin skole med "kombineret tale og tegn i undervisningen. Det hadde såret Balchen dypt,så han ble sløv, - det sa fru Balchen, født Heiberg, har jeg hørt.

Havstad var medlem av Norske Selskap (det er det samme som Athenæum) og dit søkte han flittig for å lese alle dagens aviser i sine fristunder. - Som malermester fikk jeg male Havstads nye villa på Ljan, og det viste seg da at han praktisk forsto å velge farger etc., så jeg gjerne fulgte hans anvisninger også der.

Av alt det meget som Havstad skrev om i avisene husker jeg bl. a. en henstilling til stat og kommune om å gjøre Hovedøya til folkepark og forene den med hovedstaden ved en bruovergang. Der skulle så småborgerne , der ikke som de mere velhavende borgere, hadde villa på Bygdøy eller ute i fjorden, kunne ty hen om sommeren i fristunder og ferier. Enda er jo ikke brua kommet . Men ferjeforbindelsen er lett og fri og en folkepark er øya blitt.

AXEL L. FLEISCHER.

Jeg har gjennomlæst H. Dahls minneskrift over vår alles kjære døve venn, Havstad, hvis hele liv var et strev for å fremme sine døve skjebnefellers ve og vel. Jeg sier Dahl hjertens takk for alt han har lagt frem til Havstads ros og ære. Jeg har i mine unge dager fått arbeide sammen med ham i komiteer, på møter i Kristiania Døves Forening og kjent ham personlig. Første gang var det på Balchens skole hvor jeg var elev. En dag jeg kom med skolepengene ga de meg dem tilbake og sa at nå skulle det være fri skolegang også for oss døve og det hadde vi Lars Havstad å takke for. Mine foreldre var så glade da jeg kom hjem med den beskjeden.

Havstad var midtpunktet i foreningen, hvor jeg også kom med i komiteer, møter, styrer, hvor han alltid var den som vi så opp til. Han var en varm kristen. Vi døve trengte også en prest som kunne holde andakt for oss. Jeg minnes en aften han hadde kalt oss sammen til møte i foreningen. Vi skulle underskrive en henstilling til Stor-tinget med bønn om å få egen prest med gasje som for hørende. Jo, det ble innvilget når Havstad var med. Så var det generalforsamling i anledning kjøpet av tomt og kapellet i Dalsbergstien med tanke på at der skulle bygges Døves Hus.
Havstad ordnet med det for foreningen.

Jeg har bare gode, lyse minner fra den gang Havstad var med oss i Kristiania - takk og ære være ham for hans iver for å fremme de døves vel !

THORA BANG

o - O - o